

УДК 334.722.01:332.12

Г. В. Судак,
здобувач, Житомирський національний агроекологічний університет

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

G. Sudak,
Competitor, Zhytomyr National Agroecological University

THE REGIONAL POLICY OF RURAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

У статті представлені результати досліджень, які визначають поточні інституційні детермінанти у розвитку сільського підприємництва. Становлення підприємництва в сільській місцевості є одним з ключових факторів поживлення сільської економіки, а також української ідентичності зокрема. Стаття спрямована на виявлення чинників впливу на розвиток сільського підприємництва та обґрунтування заходів щодо подолання бар'єрів інституційного характеру для формування стратегічних цілей зміцнення економічної ефективності бізнесу на селі.

У статті висвітлюються основні передумови для формування бази розвитку сільського підприємництва. Пропонується розглядати підприємницьке середовище в сільській місцевості як певну інфраструктуру, спрямовану на забезпечення ефективної діяльності, швидкого обороту продукції, формування позитивного іміджу підприємств та імплементації інновацій в процес економічної діяльності.

The paper presents the research results that specify current institutional determinants in rural entrepreneurship development. The establishment of rural entrepreneurship is a key factor in rural economy revival, as well as, Ukrainian identity in particular. The article is aimed at determining impact on the development of rural entrepreneurship and justification of areas in order to overcome barriers to form strategic goals of strengthening rural economic business performance. The paper highlights basic premise for creating framework of rural entrepreneurship. It is proposed to consider entrepreneurship environment in rural areas as a specific infrastructure designed to facilitate efficient operations, rapid product turnover, company positive image formation and innovation implementation in economic activity.

Ключові слова: підприємництво, малі підприємства, сільські території, ефективність, бізнес-інкубатор.

Key words: entrepreneurship, small enterprises, rural territories, effectiveness, business incubator.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Мале підприємництво є важливим сектором економіки, у зв'язку з чим державна регіональна політика в сфері підприємництва повинна бути спрямована на створення умов для підвищення його конкурентоспроможності та динамічного розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба в обґрунтуванні пріоритетних напрямів і підходів при формуванні регіональної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва у сільській місцевості. Такі програми мають бути узгодженими за ресурсами, виконавцями і термінами реалізації комплексом заходів, спрямованих на створення та поліпшення правових, фінансових, соціально-економічних, організаційно-

господарських та інших умов розвитку малого підприємництва в сільській місцевості регіону.

Головною метою зазначеної політики є спрямування дій усіх суб'єктів, зацікавлених у розвитку підприємництва, зокрема обласних та місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єктів малого підприємництва, об'єднань і спілок підприємців, установ ринкової інфраструктури на створення і підтримання сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва, формування і впровадження ефективної державно-громадської системи його обслуговування, підтримки і захисту.

При цьому мають використовуватися механізми, спроможні забезпечити покращення



Рис. 1. Алгоритм формування і реалізації регіональної політики розвитку підприємництва у сільській місцевості

Джерело: власні дослідження.

економічних показників господарської діяльності малого підприємництва, збільшити його внесок у вирішення проблем зайнятості населення і наповнення бюджетів територій та сприяти підвищенню активності і впливу цього сектора економіки на процес становлення громадянського суспільства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання формування та розвитку організаційно-економічних механізмів розвитку підприємництва, державної підтримки та податкового регулювання підприємницької діяльності, механізмів державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні дослідили в своїх працях такі вітчизняні вчені, як Данилишин Б.М. [1], Жарая С.Б. [2], Комарницький І.М. [3], Уманець Т.В., Ю.О. Ольвінська, О.В. Лукачова [4], Г.Г. Цегелик, М.Я. Квик [5] та ін. Проте практично поза увагою науковців залишилися питання особливостей фор-

мування регіональної політики розвитку сільського підприємництва.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є обґрунтування ключових напрямів формування регіональної політики розвитку сільського підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На основі проведених досліджень встановлено, що алгоритм формування і реалізації регіональної політики розвитку підприємництва у сільській місцевості повинен передбачати послідовне виконання таких етапів, як дослідження стану та тенденцій розвитку підприємництва в сільській місцевості, виявлення причин та факторів, що стримують розвиток підприємництва в сільській місцевості в розрізі окремих територій; ідентифікація перспективних напрямів розвитку підприємництва в розрізі окремих територій та формування на цій основі стратегії розвитку підприємництва в сільській місцевості регіону, розробка і реалізація механізмів розвитку сільського підприємництва (рис. 1).

У сучасних умовах першочерговими напрямками стимулювання розвитку підприємництва є нормативно-правове регулювання підприємницької діяльності; фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка; ресурсне та інформаційне забезпечення, формування інфраструктури підтримки підприємництва.

Упорядкування нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності направлено на удосконалення нормативно-правових актів регіонального рівня, організацію контролю за додержанням законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток підприємництва. Важливим пріоритетом є подальше впровадження регуляторної політики, а саме: проведення аналізу регуляторного впливу проектів регуляторних актів, оприлюднення проектів регуляторних актів та відстеження їх результативності. Також вагомим пріоритетом є впровадження спрощених механізмів започаткування і виходу з бізнесу та процедур отримання дозволів і погоджень за заявочним принципом.

Заходи фінансового характеру спрямовуються на досягнення стабільної і гнучкої системи фінансово-кредитної підтримки, що передбачає спрощення доступу малих підприємств до кредитних та інвестиційних ресурсів,

забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва, адаптації незайнятого населення до умов ринкової економіки, зменшення рівня безробіття та створення нових робочих місць.

Комплекс заходів матеріально-технічної підтримки суб'єктів господарювання передбачає створення банку даних нежитлових приміщень, об'єктів незавершеного будівництва та обладнання, що можуть бути передані підприємцям в оренду або у власність.

Інформаційна підтримка та робота із засобами масової інформації охоплює заходи щодо створення системи забезпечення інформацією суб'єктів малого підприємництва, формування позитивної громадської думки щодо їх діяльності, розповсюдження інформації про діяльність суб'єктів підприємництва, активізації участі представників громадських об'єднань підприємців у роботі з питань розвитку малого підприємництва з метою отримання підприємцями новітньої ділової інформації тощо.

Формування інфраструктури підтримки малого підприємництва забезпечує фінансову, матеріально-технічну, інформаційну, технологічну, консультативну, маркетингову, кадрову та освітню підтримку.

Підготовка та перепідготовка кадрів для малого бізнесу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації представників бізнесу, представників органів державної влади для роботи в умовах ринкової економіки, запровадження системи підготовки та перепідготовки кадрів для малого підприємництва через навчальні центри на базі професійних технічних училищ, вищих навчальних закладів, центру зайнятості, підготовки кадрів для підприємницької діяльності з числа незайнятого населення, участь в міжнародних навчальних програмах.

З метою підвищення конкурентоспроможності продукції малих підприємств, технологічної модернізації виробництва, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, залучення коштів як вітчизняних інвесторів, так і міжнародних фінансових структур та інших джерел, розвитку виробництва сучасних товарів, необхідне створення сприятливого середовища для розвитку інноваційного підприємництва.

Реалізація регіональної політики розвитку сільського підприємництва передбачає потребу в систематичному моніторингу з метою оцінки ефективності проведених заходів та, при необхідності, здійснення адекватних корегувань. Для цього можуть використовуватися щоквартальна звітність структурних підроз-

ділів облдержадміністрацій, міськвиконкомів, райдержадміністрацій, громадських організацій та підприємницьких структур; отримання та аналіз державної статистичної звітності, відомчої звітності; залучення засобів масової інформації; обговорення стану та проблем розвитку сільського підприємництва на конференціях, форумах, круглих столах за участю представників громадських об'єднань підприємців.

Сутнісна відмінність сучасної економіки від традиційної вимагає зміни принципів, методів і моделей успішної підприємницької діяльності. Проте таку трансформацію стримує інерційність мислення та консервативність сільського населення та, як наслідок, нестача нового інноваційного мислення, нових концепцій, методів та механізмів розвитку сільського підприємництва. Подолання цих проблем передбачає необхідність формування системи інтелектуального забезпечення підприємництва, що підвищує роль системи освіти і науки як ключового елемента, який розвиває інтелектуальні ресурси і відтворює знання, а також виступає у якості зв'язуючої ланки і каналу передачі знань в реальний сектор економіки.

Проте для того, щоб освіта й наука стали дієвим стимулом розвитку підприємництва, мають бути змінені відношення між системами освіти, науки і підприємництва, які в даний час роз'єднані та розвиваються незалежно. Тобто головними факторами, що стримують формування ефективного сільського підприємництва, є інституційні. Насамперед це відсутність дієвої та збалансованої державної і регіональної політики розвитку сільського підприємництва, що породжує цілий спектр інших проблем, які не дають змоги підприємству розвиватися.

Таким чином, можливість ефективного розвитку сільського підприємництва безпосередньо пов'язується з потребою у формуванні та розвитку адекватного середовища, яке включає його інституціональну складову, інноваційну та науково-освітню інфраструктуру. При цьому має бути змінений сам підхід до процесів регулювання розвитку підприємництва з лінійного на синергетичний, що дозволить інтегрувати зусилля усіх зацікавлених суб'єктів на створенні умов, необхідних для самоорганізації та саморозвитку сільського підприємництва на основі кооперативної поведінки, стратегічного планування і міжсуб'єктної взаємодії, яка передбачає формування інтеграційних зв'язків не лише між підприємницькими структурами, але й між ними та державними інституціями, включаючи системи освіти і науки (рис. 2).

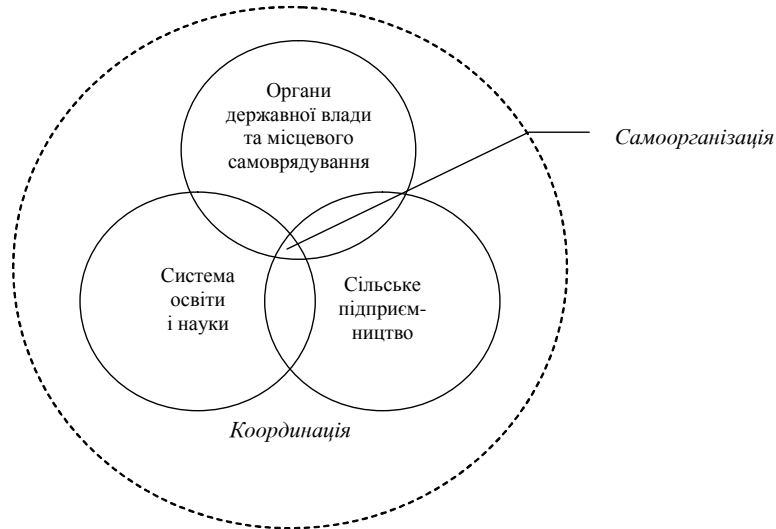


Рис. 2. Синергетичний підхід до регулювання розвитку сільського підприємництва

Джерело: власні дослідження.

Центром стимулювання розвитку підприємства мають стати університети, у даному випадку аграрного профілю, оскільки саме вони мають досить високий науковий та освітній потенціал, орієнтовані на підготовку спеціалістів для місцевої економіки, здатні швидко адаптувати напрями проведення прикладних досліджень до існуючих в регіоні потреб. При цьому на університети покладається не лише освітня і наукова функція, але й місія центру регіонального розвитку, що потребує використання ефективних форм та інструментів інтеграції науково-освітньої діяльності і кооперації зі сферою сільського підприємництва.

Одним із таких інструментів може бути бізнес-інкубування. Бізнес-інкубатор — це структура, яка займається вирішенням організаційних, технічних та ряду інших завдань, необхідних для успішного створення і розвитку підприємства, за допомогою своїх внутрішніх ресурсів, а також через мережу зовнішніх контактів. Головним завданням бізнес-інкубатора є сприяння успішному розвитку підприємств, насамперед за рахунок надання широкого спектру послуг, необхідних на стадії становлення власної справи (рис. 3).

Бізнес-інкубатор виконує не тільки суто технічну, але й психологічну функцію, сприяючи підтримці і підвищенню психологічної

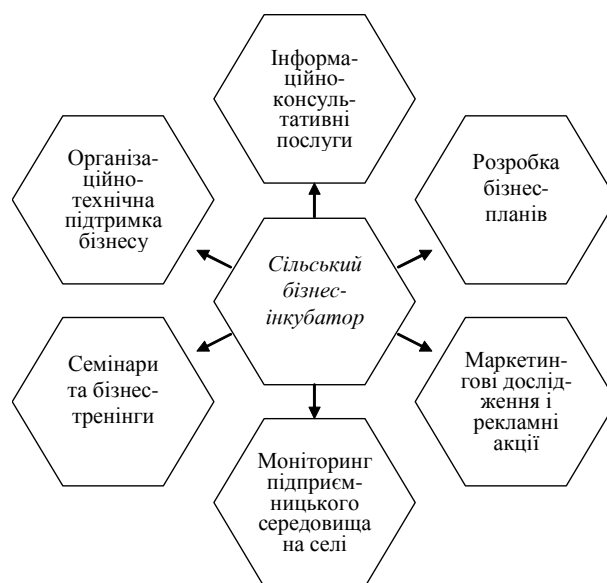


Рис. 3. Напрями діяльності бізнес-інкубатора з розвитку сільського підприємництва

Джерело: власні дослідження.

стійкості підприємців в умовах необхідності адекватного сприйняття труднощів, що виникають в процесі роботи. В бізнес-інкубаторі будь-який підприємець, який став його клієнтом, повинен мати можливість розраховувати не тільки на практичну допомогу, але й психологічну підтримку, яка проявляється в уважному ставленні до клієнтів, створенні сприятливої ділової атмосфери. Це є однією із ознак, яка відрізняє бізнес-інкубатор від підприємств та організацій інших типів.

Бізнес-інкубатор має виступати у якості каталізатора процесу створення і розвитку підприємств. Він забезпечує підприємців підтримкою спеціалістів, зв'язками та інструментами, необхідними для розвитку підприємницької діяльності.

Існує ряд варіантів організації інкубаторів. Вибір конкретного рішення залежить від зацікавлених сторін і мети створення інкубатора. Існують наступні категорії: групова; спеціальна (наприклад, високі технології); розподільча модель, зіркоподібна модель; громадські та соціальні інкубатори; віртуальні інкубатори. Специфіка, зокрема, групової моделі в тому, що такі інкубатори запрошують і обслуговують всі види підприємств.

Перевагами такої моделі є змішане підприємницьке середовище і стимулювання комунікації між підприємствами, а також виробництво різних видів товарів і послуг. Для створення бізнес-інкубаторів, орієнтованих на розвиток сільського підприємництва, найбільше підходить зіркоподібна модель, при якій інкубатори створюються в районах з низькою щільністю підприємців, наприклад в невеликих містах і сільських районах. Ця модель пропонує ефективний спосіб забезпечення широкого доступу до послуг та приміщень інкубатора і дозволяє уникати витрат, які могли б знадобитися для створення декількох окремих інкубаторів.

Центральний інкубатор, який функціонуватиме на базі університету, виступатиме в ролі ядра цієї системи, в якій розташоване керівництво і надаються основні послуги (навчальні курси, семінари, приміщення для зустрічей, офісні та виробничі приміщення, доступ до Інтернет і т.д.). Центральний інкубатор з'єднується (з використанням інформаційних технологій) з інкубаторами-супутниками, якими можуть бути місцеві центри підтримки підприємництва (у цій ролі можуть виступати районні центри зайнятості), що надають інформаційні, консультаційні та спільні бізнес-послуги.

Багато починаючих підприємців, особливо у сільській місцевості, в силу особистих, сімей-

них або фінансових причин вирішують почати свою справу у себе вдома або в безпосередній близькості від нього. Однак їм також потрібен доступ до послуг та підтримки, навіть якщо їм і не потрібні приміщення, пропонувані інкубатором. Така модель "без стін" може працювати через інформаційні мережі, надаючи послуги підприємцям дистанційно, насамперед за допомогою мережі Інтернет, використовуючи електронну пошту і віртуальні приватні мережі для того, щоб зв'язати підприємців з офісом віртуального інкубатора або один з одним.

Подібні інкубатори часто створюються на основі фізично існуючих інкубаторів, що дозволяє інкубатору збільшувати свою клієнтську базу, розвивати об'єднання за інтересами серед підприємців і створювати стійку місцеву і регіональну мережу інформаційного обміну.

Таким чином, сільський бізнес інкубатор — це елемент інфраструктури підтримки підприємницької діяльності в сільській місцевості, на базі якого здійснюється діяльність щодо генерування підприємницьких ідей для їх втілення на сільських територіях, підтримка ініціатив підприємницького характеру мешканців сільських територій шляхом надання їм відповідної інформаційної підтримки юридичного, організаційного, техніко-економічного, маркетингового, психологічного та іншого характеру.

Бізнес-інкубатор, який створюється на базі університету, має специфічні особливості, оскільки його окремою цільовою групою є студенти, які з допомогою бізнес-інкубатора отримують допрофесійну підприємницьку освіту і професійні навички, інформаційну та консультативну підтримку в сфері розвитку молодіжного підприємництва. За рахунок цього вони стають краще адаптованими до ринку праці, їм надається допомога в плануванні кар'єри.

Зазначений напрям діяльності бізнес-інкубатора сприяє формуванню у молоді активної життєвої позиції; поширенню ідеї підприємництва; забезпечує допомогу студентській молоді в адаптації до умов ринку та сприяє її самозайнятості через підприємницьку діяльність і реалізацію підприємницьких проектів. На базі бізнес-інкубатора можливе створення системи адресної підтримки підприємців з середовища студентів і всіх, хто готує себе до заняття бізнесом; інформування молоді про законодавчі, правові, нормативні документи, спрямовані на вирішення проблем малого підприємництва та створення умов для самозайнятості молоді; інформаційне, методичне та консультаційне

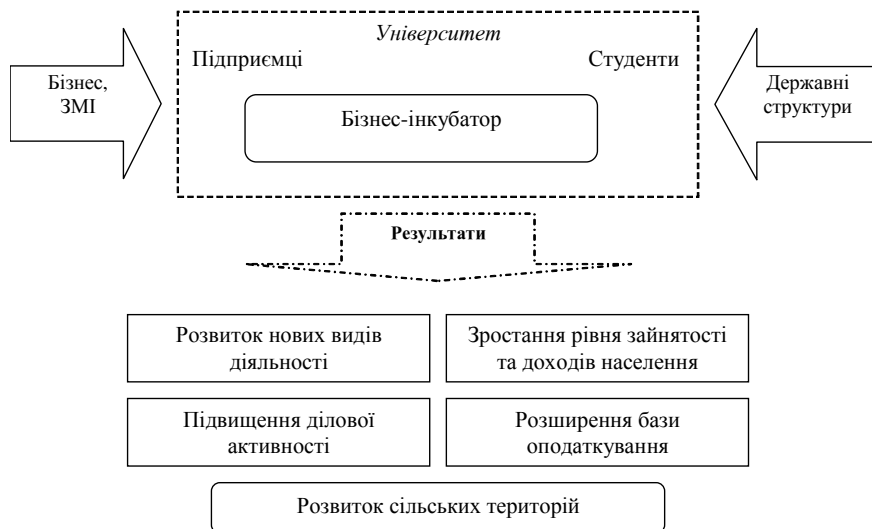


Рис. 4. Вплив бізнес-інкубатора на розвиток сільських територій

Джерело: власні дослідження.

забезпечення створення молодіжних підприємств; підготовка та перепідготовка кадрів для роботи в сфері організації малого підприємництва; інформування про можливості отримання інвестиційних, бюджетних і кредитних ресурсів; забезпечення допрофесійної підготовки школярів і студентів до самостійного заняття бізнесом. Загалом діяльність бізнес-інкубатора сприятиме адаптації випускників навчальних закладів до вимог сучасного ринку праці, дозволить надати студентам можливість отримання додаткової бізнес-освіти, надасть допомогу в знаходженні місця практики, стажування та працевлаштування.

У рамках бізнес-інкубатора досягається узгодження інтересів малого бізнесу, дослідницьких і навчальних закладів та регіону в цілому. Через механізм бізнес-інкубації підприємства і університет отримують можливість надати своїм фахівцям умови для створення нової продукції, матеріалів і технологій. Спільна діяльність у бізнес-інкубаторі дозволить малим підприємствам, використовуючи науково-технічний і виробничий потенціал університету, його наукові кадри і матеріальну базу, прискорити впровадження нових технологій, підвищити конкурентоспроможність продукції та послуг, знизити витрати на виробництво і просування продукції на ринок. З'являться можливості підвищення професійного рівня підприємців, проведення наукової та технологічної експертизи, отримання кваліфікованих консультацій. При цьому місцеве населення та органи влади отримують додаткові робочі місця, нові продукти, послуги та технології, підвищиться престиж регіону, залучатиметься додатковий капітал, вдосконалюватиметься

соціальна інфраструктура, стимулюватиметься розвиток в регіоні освіти і науки, різноманітних супутніх послуг. Бізнес-інкубатор стане сполучною ланкою, каталізатором економічного розвитку території. Основні зв'язки цього процесу відображені на рисунку 4.

Серед особливостей бізнес-інкубатора як економічної моделі необхідно виділити гнучкість його структури, що дозволяє пристосувати бізнес-інкубатор до різноманітних зовнішніх умов та впливів для вирішення широкого спектру завдань економічного розвитку. Бізнес-інкубатор спроможний органічно інтегруватися в інфраструктурний комплекс регіону і виконувати широкий перелік завдань економічного розвитку з урахуванням місцевих умов і потреб, задовольняючи інтереси різних соціальних груп і організацій (об'єднання підприємців, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, промислові підприємства, освітні заклади, наукові установи та ін.). Аналіз розвитку бізнес-інкубаторів в ряді країн дозволив виділити деякі загальні тенденції їх розвитку. Насамперед, це зростаюча участь державних структур у створенні бізнес-інкубаторів; створення об'єднань та мереж бізнес-інкубаторів; обслуговування клієнтів за межами бізнес-інкубатора; вдосконалення організаційних форм, моделей, підходів до забезпечення створення і функціонування бізнес-інкубаторів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можливість ефективного розвитку сільського підприємництва безпосередньо пов'язується з потребою у формуванні та розвитку адекватного середовища, яке вклю-

чає його інституціональну складову, інноваційну та науково-освітню інфраструктуру. Регулювання розвитку підприємництва має здійснюватися на основі синергетичного підходу, що дозволить інтегрувати зусилля усіх зацікавлених суб'єктів на створенні умов, необхідних для самоорганізації та саморозвитку сільського підприємництва на основі кооперативної поведінки, стратегічного планування і міжсуб'єктної взаємодії, яка передбачає формування інтеграційних зв'язків не лише між підприємницькими структурами, але й між ними та державними інституціями, включаючи системи освіти і науки.

Ефективним інструментом стимулювання розвитку підприємництва в сільській місцевості можуть бути бізнес-інкубатори, які найбільш доцільно створювати на базі вищих навчальних закладів аграрного профілю. Формування бізнес-інкубаторів не потребує значних фінансових витрат, пов'язане з мінімальними ризиками, проте в короткі строки може забезпечити отримання широкого спектру позитивних соціально-економічних ефектів.

Література:

1. Данилишин Б.М. Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні: монографія / Б.М. Данилишин, О.М. Кондрашов. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 296 с.

2. Жарая С.Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія / С.Б. Жарая. — К., 2011. — 270 с.

3. Комарницький І.М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва: монографія / Комарницький І.М. — Ужгород: "Патент", 2000. — 224 с.

4. Уманець Т.В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- та макрорівень: монографія / Т.В. Уманець, Ю.О. Ольвінська, О.В. Лукачова; за ред. Т.В. Уманець. — Донецьк: "ВІК", 2010. — 280 с.

5. Цегелик Г.Г. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні / Г.Г. Цегелик, М.Я. Квик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2010. — Т.2. — № 1. — С. 84—89.

References:

1. Danylyshyn, V.M. and Kondratov, O.M. (2010), *Derzhavna pidtrymka ta podatkove rehuliuвання pidprijemnyts'koi diial'nosti v Ukraini* [The government support and tax business regulation in Ukraine], Yuhovostok, Donetsk, Ukraine.

2. Zharaia, S.B. (2011), *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання pidprijemnyts'koi diial'nosti na rehional'nomu rivni: shliakhy rozvytku v Ukraini ta ievropejs'ka praktyka* [The mechanisms of business activities at the regional level regulation: the path of development in Ukraine and European practice], Kyiv, Ukraine.

3. Komarnyts'kyj, I.M. (2000), *Orhanizatsijno-ekonomichni mekhanizmy rozvytku pidprijemnytstva* [The organizational and economic mechanism of business development], Patent, Uzhhorod, Ukraine.

4. Umanets', T.V. Ol'vins'ka, Yu.O. and Lukachova, O.V. (2010), *Metody i modeli otsiniuvannya rozvytku maloho biznesu: mezo- ta makroriven'* [The methods and model of small business evaluation: meso and macro level], VIK, Donetsk, Ukraine.

5. Tsehelyk, H.H. and Kvyk, M.Ya. (2010), "State support of small business development in Ukraine", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 1, no. 2, pp. 84—89.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2014 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"